TRAUMA IN JEROEN BROUWERS "BEZONKEN ROOD" (EN "DE ZONDVLOED")[1]

Lieven Jonckheere

DUBBEL TRAUMA OF TRAUMA IN 2 TIJDEN?

JB geboren 1940 – in Nederlands-Oost-Indië (huidige Indonesië)

TRAUMA 1 = MOEDER

- **context: vrouwenkamp**
  - 1943-1945 dus 3j tot 5j
    overdrijft later: 2j tot 7j!!
  - kamp Tjideng (afgesloten buitenwijk van Batavia)
  - vrouwenkamp – met kinderen <12j
    dus deel van 'alle vrouwen' – compleet vrouwelijk universum: met grootmoeder, moeder én zus
    (cf. geen kleine vriendjes, maar enkel vriendinnetjes)
  - mannelijke bewakers
    schrikbewind kapitein Sonei
    - enkel op het einde: april 1944 tot juni 1945
    - maanziek – mishandelt vrouwen bij volle maan
      1946 geëxecuteerd als oorlogsmisdadiger
    - verkeerde naam: Sone!! (omwille van equivoque: 'zon'? (Japanse vlag) / zoon??)

[1] 17/01/15

- **basis moedertrauma**
  vooral scheidingstrauma voor de moeder
  - kant moeder
    JB (samen met andere kinderen) geregeld gescheiden van moeder
    = vooral trauma voor moeder
    - trauma langs beide kanten??
      ook ik werd van mijn moeder afgenomen, dan wel mijn moeder van mij afgenomen – ik was voor haar het laatste dat zijn tenslotte nog bezat, zoals zij voor mij het laatste was dat ik tenslotte nog bezat 24
    - toch vooral trauma kant moeder!!
      afgescheurd van mijn moeder, zoals een vrucht die nog niet rijp is van de tak, waaraan hij hangt niet wordt geplukt maar gerukt, – waarvan dan alle bladeren van de boom onrustig ritselen 26
  - kant JB
    - subjectieve positie (verhouding tot zichzelf)
      met a 'gewapend' narcisme
      - narcisme/genot
        - *egoïstische levenslustige kleuter* 23
          alles wat gebeurde, liet mij onaangeraakt, toen 27
        - *huppelt en schatert en ziet gretig toe* (samen met andere kinderen)
          als vrouwen mishandeld worden 51
          gaat vaak langs, schreeuwt het uit van het lachen
      - tropenhelm = a
        beschermd door helm ("met de helm geboren")
        - helm van vader van moeder (componist) 26
          kreeg die als heel klein kind op zekere dag van mijn grootvader, zomaa
          (ook uit boek"Daantje" = oude opa!!)
        - helm altijd op, onafscheidelijk
          identiteit: "*het jongetje met de hoed", zo heet ik*
  - moeder installeert NdP
    - zorgt voor lichaam moeder – cf. vliegen wegslaan
    - moeder installeert NdP:
      - R: vader in kamp in Japan, met oudere broers – geen nieuws
      - I: moeder geeft foto vader
        → JB slaapt met foto vader op bloot lijf, bekijkt foto altijd *vol aanhankelijkheid*
      - S: moeder geeft boek cadeau voor 5j: "Daantje gaat op reis' (Leonard Roggeveen) en leert JB daaruit lezen
        → JB bewaart foto vader later in boek waaruit moeder hem leerde lezen 108
        → identificatie met Daantje (= opa met pet) – Daantje = NdP
          - NdP maakt van JB een 'oude man'
            - helm opa
            - Daantje
          - rusteloosheid: *"Stap-stap-stap". Daar gaat Daantje* 12
            cf. later belletje aan broekspijp
          - JB noemt oudste zoon 'Daan Leonard' (achternaam + voornaam!!)
      - R: foto vader valt uit boek op lichaam moeder als afsluiting van het geslagen worden van de moeder in 4 taferelen cf. infra

      parcours van foto = foto is dus S!! keert terug naar verzender
  - moedertrauma

- **moedertrauma (op grond van fantasma "een moeder wordt geslagen")**
  4 staties=taferelen van de bejegening van de moeder
  herhaling trauma tot het 'breekpunt' is bereikt
  - 1ste statie=tafereel
    - aanleiding
      ??
    - moeder
      - geschoren & naakt (zonder borsten)
        op plein, 's nachts, *in een knooppunt van licht, in een schort van regen* 55
      - blijft naar JB lachen (onverwoestbaar cf. schoonheid slachtoffer Sade)
    - reactie JB
      begint te janken als een gek en krijgt *een waas van bezonken rood voor mijn ogen*
      - *waas van bezonken rood* = flauwvallen = gedeeld subject
      - cf. latere afdruipende gezicht (regen+tranen)
  - 2de statie=tafereel
    - aanleiding
      JB vergeet zijn kampnummer
    - moeder
      - krijgt klap in gezicht van Jap
      - *doet voor rest van dag op haar beurt alsof ze was vergeten dat JB een naam heeft*
    - reactie JB
      - ???
      - latere obsessie met nummer in kostschool (nr 37)
  - 3de statie=tafereel
    - aanleiding:
      willekeurige actie Sone(i) (maanziekte)
      op verjaardag JB: 30 april 1945 (krijgt van moeder boek "Daantje gaat op reis")
    - moeder
      - alle vrouwen moeten kikkeren & kwaken 83
        kwakende vrouwenkikkers (oa moeder, grootmoeder, vriendinnetje)
        - binnenste van vrouwen komt naar buiten
        - oma valt en zwaar gewond
        - moeder niet echt 'persoonlijk geraakt' (deel van 'alle vrouwen')??
    - reactie JB
      - niets kan JB deren
        kikkert en kwaakt aanvankelijk vrolijk mee (met helm op = onkwetsbaar!)
        vrouw onder de vrouwen
      - stopt plots met kwaken – en hoort al dat kikkergeschreeuw → paniekangst 85
        later in momenten van paniek *kwaak kwaak* (versus Maria-litanie) 10
        op het moment dat de taal rond hem tot zinloos gekwaak ontaardt, zegt hij zelf *kwaak kwaak*
  - 4de statie=tafereel

- 4de statie=tafereel
  - aanleiding
    atoombom op Hiroshima
  - moeder
    - moet met andere vrouwen gracht graven om goederen rode kruis in te dumpen
      zegt tegen JB: *"hier blijven staan!"*
    - profiteert ervan om rijst te stelen (voor JB)
      in haar bh en onderbroek verborgen – weer volle borsten, weer vrouw
      stuffed mother, niet met stro, maar met rijst
      'Dat zij koninlijk was'. 'Mijn moeder was de mooiste moeder'
    - moeder betrapt en ineengeslagen door Jappen 118
      niet beat the shit out of her, wel beat the rice out of her
      - *ze sloegen mijn moeder tot ze als dood bleef liggen*
      - *verschrikkelijkste detail: rijstkorrels blijven in haar op haar buik steken*
        schamele rest van wat haar bedrieglijke glorie had gemaakt

    trauma
    = bedrog rice stuffed mother ↔ geslagen en gevallen moeder met rijst in schaamhaar
  - reactie JB
    - *Hemmung*: geblokkeerd en gefascineerd (rolschaats in gesmolten asfalt) 120
      - geen *rapport* meer met moeder
        op dat moment hield ik op van haar te houden' 21
        nu wil ik een andere moeder, want deze is kapot 119
      - weent zijn gezicht eraf
        onbeweeglijk moet ik blijven staan toekijken terwijl mijn gezicht van mij afdruipt van het huilen dat ik doe 120
    - gaat dan toch bij haar waken
      - leest voor uit boek waaruit zij hem leerde lezen ("Daantje gaat op stap")
        - eigenlijk fantaseren = basis schrijverschap??
        - intiemste vorm van fysiek contact juist na afranseling???
      - *vriendelijke pelikaan die naar mij glimlachte*
        herstel schoonheid?? (*victime* niet te vernietigen schoonheid)
      - geeft vader terug
        foto vader valt uit boek op moeder (talisman doorgeven??)

  veel toegevoegde elementen??
  cf. moeder laat daar niets van merken in brief aan vader

LATENTIEPERIODE = TUSSENTIJDS 'PARADIJS'

1945-1947 = tussen bevrijding uit kamp en repatriëring naar Nederland
kinderen onder elkaar = ook weer overwegend vrouwelijk universum: enkel vriendinnetjes!

- **Oedipus: nog actieve 'traumatiserende' resten van vader & moeder**
  - moeder
    - herhaald trauma vanwege moeder (dooreenschudden + *waterboarding*)
      moeder niet meer passief slachtoffer, maar actieve daderes
    - paradigma
      - JB ziet arrestatie inlander (jonge rebel)
        verliest tropenhelm (door schuld Yvonne cf. infra)
        en doet soort *fugue*, op zoek naar tropenhelm
      - keert volledig in modder terug en wil tegen moeder uitleggen (oprisping *lalangue*)
        hoe hij zijn best ook doet om iets tegen haar te zeggen, er komt zoveel taal tegelijk in hem op dat hij in die overvloed van woorden en betekenissen dreigt te stikken – wat er uit zijn keel en mond komt is een driftig, kokhalzerig gebrom
      - reactie moeder: *zij wist wel raad met die krankzinnige drift*
        - *door elkaar schudden*
        - onderdompeling in regenton
          klassieke remedie: *als baby al gooide ik je zo in het zwembad, je was al driftig op het moment dat je werd geboren, ze moesten je uit mij trekken, je had je vuisten gebald en je krijste zo uitzinnig van kwaadheid …*

        ondergang van *lalangue* in water door moeder
        nadat *lalangue* met urethrale drift was opgeladen in rapport sexuel tot Tikoes cf. infra
  - vader
    - herkent vader na bevrijding niet
      - gelijkt niet meer op foto die JB altijd bij zich had: geen ogen, altijd zonnebril op
      - beschamend "dag meneer" (cf. Hatufim: zoon Nimrod)
    - ontwikkelt geen band met vader
      - vader blijft schim
        problemen met naam vader
      - problemen met 1ste cadeau vader (sneeuwbol!)
    - zwakheid vader
      - vrienden gooien vader in het zwembad zonder bril (ziet niets meer)
      - vader trapt in leugen Yvonne die zegt dat JB bikini af heeft getrokken
        en geeft JB klap

- **object a = bescherming: helm & schelp**
  - tropenhelm van opa (moeders kant)
    - blijft tropenhelm opzetten
      identiteit: *het jongetje met de hoed, zo heet ik*
    - echter probleem met tropenhelm
      - moeder: helm = *vies ding*
      - JB verliest helm voortdurend
        - in droom
        - in werkelijkheid: bepaalt zijn gedragsstoornis (terugzoeken helm = fugues)
          JB volledig in de war als hij tropenhelm niet op heeft (soort 'zonneslag'??)
      - verliest helm definitief op weg naar Holland
        - kinderfeestje (doop passage evenaar): Neptunus gooit tropenhelm over reling
        - tropenhelm weg = paradijs weg!
          definitief gedragsprobleem cf. kostschool omwille van verwilderd zijn
  - schelp-met-gouden-mond vanTikoes (inlands vriendinnetje)
    - ontdekt die doordat hij er voet aan kwetst (Oedipus)
    - seksuele betekenis
      - herinnert hem aan lichaam inlands vriendinnetje (Tikoes)
      - beschermt geslachtsorgaan (draagt schelp in onderbroek, doet die mee in bed)
        moeder ontdekt dat
    - overleeft wel passage evenaar …
      … maar achteraf gebroken door kloosterling die JB op masturbatie in schelp betrapt

- **Tikoes = Ander genot ↔ Yvonne = fallisch genot**
  - exotische Tikoes = Ander genot
    - paradijs = Geheim Verblijf/Schrijfhuis = afgebrand huis in het oerwoud
      - *onmetelijk gelukkig, nooit bang* 30
      - al geleerd om te schrijven??
    - met inlands meisje (Melatie) die hij vanwege haar spitse gezicht Tikoes=muis noemt
      verstrengeling ontdekking seks + uitvinding taal (*rapport sexuel* + *lalangue*)
      Onbeweeglijk met Tikoes verstrengeld.
      - *Ik zou nu, om nog intiemer met haar te worden, in haar hand en over haar buik kunnen plassen, heel lang, terwijl zij mij blijft wiegen …*
        lalangue met 'urethrale' drift opgeladen – opkomst lalangue
        (lalangue later door moeder versmoord cf. supra)
      - *het is genoeg dat onze tongen elkaar raken opdat wij een taal zouden spreken die geen woorden nodig heeft*
        Wij spreken een en dezelfde taal die ontstaat terwijl wij hem spreken
        taal die wijzelf maakten en die wij alleen begrepen
        taal uit het paradijs van voor de zondvloed
    - vader verbiedt contact:
      ik wil dat vieze kind niet meer op ons erf zien
  - oerhollandse Yvonne = fallisch genot
    - vader verwijst door naar oerhollandse meid: *fatsoenlijke* en wat oudere Yvonne
    - genot Yvonne
      - speelt graag Jap in Jappenkampspel
      - seksueel zeer opdringerig (soort seksueel misbruik)

    fantasmatische dimensie?

- **<u>1947 repatriëring</u>**
  - met moeder (vader pas in 1948)
  - evenaar passeren (trauma doop) = paradijs voorbij
    - moeder nostalgie
      - in water springen
      - cf. zielige Indiëdans in familie
    - JB geen nostalgie: *ik hoef niet te huilen zoals mijn moeder*

- **<u>geboorte broertje</u>**
  - geen effect – wel grote afkeer voor geboorte en vrouw na geboorte
    geen band??
  - nooit over broer
    ook quasi nooit over zusje (dat met hem in kamp zat)

TRAUMA 2 = KOSTSCHOOL

vanaf 1950
diverse katholieke pensionaten

- omwille van **gedragsstoornissen**
  zonder helm is JB *compleet verwilderd*, sic vader

- **waarom traumatisch – herhalingen**
  - herhaling moeder die hem in de steek laat
    - kampervaring: verliest *rapport* met moeder
      op dat moment hield ik op van haar te houden' 21
      nu wil ik een andere moeder, want deze is kapot 119
    - kostschoolervaring: dood moeder
      - besluit van zijn vader – omdat JB compleet *verwilderd* was (zonder helm)
      - maar zijn moeder voert uit
        huilt … maar zet hem daar toch maar mooi af
        - *deze moeder verraadt mij*
          - afscheidskus moeder doorheen voile van haar hoed
            = *traliewerk van spinnenweb tussen mij en het verraderlijk vrouwendom*
          - *sedertdien haat jegens 'moeders':*
            waarom heeft men haar in het jappenkamp niet doodgeslagen?
        - *voor mij was mijn moeder toen al dood*
          cf. leest zijn brieven niet (geen antwoord)
    - kloosterlingen = substituten voor *Japanse kampbewakers* 31 + mama!!
      - substituten voor Japanse kampbewakers
      - substituten voor moeder
        – op seksueel vlak: cf. schelp in onderbroek
        - in zijn tussentijds paradijs van de latentiefase betrapte moeder hem al met schelp
        - in kostschool betrapt kloosterling hem met schelp (daarin gemasturbeerd) en breekt die
  - herhaling kampervaring: weer opgesloten
    cf. Brouwers zelf gezegd:
    De jaren in de pensionaten hebben een last op mijn schouders gelegd die zwaarder drukt dan de kampjaren (…) ook gevangen zitten, met dit verschil dat het mijn ouders waren die me in die huizen van bewaring hebben gezet. Daar ligt de oorzaak van al mijn haat
    - "nummer 37"
      cf. vergeten nummer in Japans kamp
    - cf. theorie Hatufim ivm gijzelaars – die zelfs niet tegen de 'veilige schoot' van het gezin kunnen omdat die meteen beleefd wordt als herhaling van de ervaring van opsluiting
  - nu echter in compleet mannelijk universum
    - Japans kamp + Oostindisch paradijs = compleet vrouwelijk universum
    - maakt geen enkel 'vriendje' in kostscholen??
      niet samen met broer??

‘POSTTRAUMATISCH STRESSSYNDROOM’?
ELEMENTEN

1981 moeder sterft (1964 vader sterft)
JB schrijft “Bezonken Rood” + later soort aan- of invulling in “De Zondvloed” (1988)

PRIVAAT
WANHOOP / DEPRESSIE / ANGST=GEZICHTSVERLIES

contrast met moeder = desidentificatie
cf geschiedenis afstandname van moeder
- kamp: moeder kapot, niet meer geliefd
- kostschool: moeder dood

- **moeder = moed / lach**
  cf. motto Goethe: “Die Mütter, es klingt so wunderlich”
  - moed
    ‘Dat mijn moeder haar leven lang zo moedig is geweest’, zei iedereen, staande bij haar kist.
  - lach
    ‘Haar niet te verwoesten optimisme, haar vrolijkheid, dat ze altijd lachte’ 13

  reeds in kamp “zo moedig” & blijven glimlachen (ook na finale afranseling)
  cf. *victime* Sade: niet te vernietigen schoonheid, herstel van schoonheid?
- **JB = wanhoop / depressie / angst=gezichtsverlies** 13
  cf. motto dodenlied: “Ik ben er niet” (verdwijnt in het niets tov zo een ‘moedige moeder’)
  Van mij zal dit alles niet kunnen worden gezegd.
  - wanhoop
    Ik ben niet optimistisch
  - depressie
    ik ben ook niet vrolijk, en wil ik lachen zoals (dat is waar) mijn moeder altijd lachte moet er wel iets érg leuks gebeuren of worden opgemerkt.
  - angst
    en zo moedig zoals zij was, ben ik ook niet, ik ben integendeel eigenlijk nogal bang,
    sterker: bij tijd en wijle ben ik half krankzinnig van angst
    centrale fenomeen bij angstaanvallen is ‘gezichtsverlies’
    - *Soms is mijn angst zo erg dat het mij voorkomt dat mijn gezicht op een papperige manier vloeibaar is geworden en bezig is in klodders van mij af te druipen* 13
    - *na de angstaanval is het of ik een ander gezicht heb gekregen en ik mijn eigen vertrouwde spiegelbeeld niet zal herkennen*
    - *gezicht bestaat uit brij-achtige viscositeit die in klodders van mij afdruipt* 15
    - takken in bos *strekken zich uit naar mijn gezicht om het als een masker van mij af te rukken en mij er een gezicht van mist voor in de plaats te geven* 106
    - *ik zie zijn gezicht in de mist in vloeibaarheid ontbinden* 129 (laatste zin)

    herhaling reactie (*reexperience*!!) op 4de tafereel moedertrauma (moeder halfdood geslagen)
    ik sta nog altijd waar mijn moeder mij heeft gezegd dat ik moest blijven staan
    onbeweeglijk moet ik blijven staan toekijken terwijl mijn gezicht van mij afdruipt van het huilen dat ik doe 120

SEKSUELE 'ONTREGELING'

- **Lisa = verdichting désir en jouissance**
  - verdichting moeder + vrouw
    weerzin om rouwgevoelens te koesteren voor de een en verliefdheidsgevoelens voor de ander en ook wel beide gevoelens tegelijkertijd 19
  - verdichting hoer + maagd (achteloosheid/sadisme tov hoer + Maria-litanie!):
  - verdichting exotische Tikoes=*désir* + oerhollandse Yvonne=*jouissance*
    als eerste kinderliefdes na moeder trauma
    nu in 1 figuur (Lisa) verdicht

- **al het vrouwelijke is hem vreemd geworden**
  getraumatiseerde man wordt ontoegankelijk voor al het vrouwelijke
  cf. Hatufim

SCHRIJVERSCHAP

- **ontwikkelingsgeschiedenis**
  - antwoord op kamptrauma: fictief voorlezen aan moeder
    "Daantje gaat op stap" voorlezen aan geslagen moeder,
    op een moment dat JB eigenlijk nog niet kon lezen – vult dat zelf in = schrijven!!
  - tussentijd: antwoord op ontdekking seks: paradijs met Tikoes
    - schrijfhuis (met Tikoes): kon JB toen al lezen
    - verstrengeling met Tikoes van ontdekking seks + uitvinding taal (*rapport sexuel* + *lalangue*)
      verzopen door moeder in regenton
  - antwoord op kostschooltrauma: verplicht & verboden schrijven
    - verplichte briefschrijven
      - verplicht om elke week zondagsbrief aan ouders te schrijven
      - komt nooit antwoord op
      - schrijft alsmaar verwoeder … om geboren te worden = verhouding tot moeder
    - verboden schrijven: opstelverbranding
      - over droomoord = Oostindisch schrijf paradijs Tikoes
  - naam maken?
    boekstaven naam (van de vader, maar dan zonder vader, op imaginaire-reële wijze)
    - ontbreken eigen naam op eigen boek
      - op "Zonsopgangen boven zee" ontbreekt auteursnaam
      - nachtmerrie
        - overleden vader met boek in handen (beschaamd voor schrijvende zoon)
        - "hoe kan ik vader bewijzen dat ik besta doordat ik schrijf?"
    - verliefd op eigen naam op eigen boek
      - bemint zijn naam gelijk zichzelf – cf. waan
      - imaginaire liefde tot naam in het reële (op boek)

- **moeder ↔ zoon**
  via citaat Kierkegaard "De Wanhoop" (= motto De Zondvloed)
  de wereld kan worden verdeeld in mensen die schrijven en mensen die niet schrijven.
  - *mensen die schrijven vertegenwoordigen de wanhoop …* = JB
  - *mensen die niet schrijven keuren dit af en geloven dat zij een grotere wijsheid bezitten – en toch, als zij konden schrijven, dan zouden zij hetzelfde schrijven* = moeder

  in de grond zijn allen even wanhopig,
  - *… maar wanneer men niet de kans heeft door zijn wanhoop groot te worden, is het niet de moeite waard zijn wanhoop te laten blijken. Is dit wat het betekent de wanhoop te hebben overwonnen?* = moeder
  - schrijver hoopt dus door zijn wanhoop groot te worden = JB

- **stijl**
  directe opposities – die geen 3de punt en ook geen synthese lijken toe te laten
  - cf. citaat Kierkegaard (herstileerd door Brouwers):
    mensen die schrijven / mensen die niet schrijven
  - cf. moeder die zo moedig was / van mij zal dat alles niet kunnen worden gezegd
  - cf. na logeren vrienden
    je weet niet wat je ziet / wel weet je wat je niet meer ziet

  cf. Celan "Todesfuge"
  dein goldenes Haar Margarete / dein aschenes Haar Sulamith

- cf. Brouwers schrijverschap (naast slachtofferschap!)
  als antwoord op herhaling trauma in angsten en liefdesleven
  schrijverschap geconstrueerd met brokstukken
  - element uit 1ste trauma
    verhaal fantaseren, *creatio ex nihilo* of navertellen
    cf. 4de tafereel van het iteratieve trauma van zien slaan van de moeder
    leest moeder voor uit boekje waaruit zij hem leert lezen – maar zonder dat hij kon lezen!
  - element uit latentieperiode
    lalangue – zinloze sonoriteit van taal (die door 'schrijven' verkapt wordt en betekenis krijgt
    - opkomst *lalangue*
      - inlands meisje (Melatie) dat hij vanwege haar spitse gezicht Tikoes=muis noemt
        verstrengeling ontdekking seks + uitvinding taal (*rapport sexuel* + *lalangue*)
        Onbeweeglijk met Tikoes verstrengeld.
        - *Ik zou nu, om nog intiemer met haar te worden, in haar hand en over haar buik kunnen plassen, heel lang, terwijl zij mij blijft wiegen …*
          lalangue met 'urethrale' drift opgeladen – opkomst lalangue
          (lalangue later door moeder versmoord cf. supra)
        - *het is genoeg dat onze tongen elkaar raken opdat wij een taal zouden spreken die geen woorden nodig heeft*
          Wij spreken een en dezelfde taal die ontstaat terwijl wij hem spreken
          taal die wijzelf maakten en die wij alleen begrepen
          taal uit het paradijs van voor de zondvloed
      - vader verbiedt contact:
        ik wil dat vieze kind niet meer op ons erf zien
    - ondergang *lalangue*
      - oprisping *lalangue* na fugues (als hij tropenhelm verliest)
        hoe hij zijn best ook doet om iets tegen haar te zeggen, er komt zoveel taal tegelijk in hem op dat hij in die overvloed van woorden en betekenissen dreigt te stikken – wat er uit zijn keel en mond komt is een driftig, kokhalzerig gebrom
      - reactie moeder: *zij wist wel raad met die krankzinnige drift*
        - *door elkaar schudden*
        - onderdompeling in regenton
          klassieke remedie: *als baby al gooide ik je zo in het zwembad, je was al driftig op het moment dat je werd geboren, ze moesten je uit mij trekken, je had je vuisten gebald en je krijste zo uitzinnig van kwaadheid …*

        ondergang van *lalangue* in water door moeder
        nadat *lalangue* met urethrale drift was opgeladen in rapport sexuel tot Tikoes
  - elementen uit 2de trauma
    - verplichte briefschrijven
      - verplicht om elke week zondagsbrief aan ouders te schrijven
      - komt nooit antwoord op
      - schrijft alsmaar verwoeder … om geboren te worden = verhouding tot moeder
    - verboden schrijven: opstelverbranding
      - over droomoord = Oostindisch schrijf paradijs Tikoes

PUBLIEK/POLITIEK
***VICTIME*!?**

fictie van *victime!*
JB veel meer in publiek leven (interviews + herdenkingsplechtigheden) dan in fictie!

tov Jappenkampen is een 'keuze' mogelijk

- **nostalgie naar onderlinge solidariteit en heldhaftigheid**
  = weglachen traumatische
  - vanuit 'gekwetst narcisme' van Meester (omkering verhoudingen):
    Jap vernedert Nederlander tov de inlanders die de Nederlander vroeger zelf zo vernederde (Nederlandse concentratiekampen!)
    "ze behandelen ons als Aziaten!!"
  - ook in de familie Brouwers – bij moeder
    - grote nostalgie naar Indië
      - *uitdrukking van verte alsof ze terugverlangde naar Tjideng en die jaren*
      - cf. zielig Indiëdansje in familie
    - weglachen
      - geschaterd dat er werd (vooral broers en vader)
      - moeder*: "Ach, we hebben er ook heel wat afgelachen"* 47

  JB weigert dit!!
- **Oostindisch kampsyndroom (Kousbroek 1992)**
  = slachtoffer spelen door zich met 'echte slachtoffers' te identificeren
  - opsplitsing JB
    - schrijver:
      geen victime
    - publiek debat (cf officiële toespraak bij herdenking 1994) + interviews:
      wel victime, met veel verve – oude man die slachtoffer is
  - reactie Kousbroek
    1982 op Bezonken Rood 1981 – en later nog eens 1989 op reacties JB
    2 vormen van 'onterechte identificatie'
    - Japanse behandeling Nederlanders = Japanse behandeling inlanders & Chinezen!
      nee! inlandse bevolking & Chinezen veel harder aangepakt – met veel hoger dodentol
    - Japanse behandeling Nederlanders = Duitse vernietigingskampen voor Joden (shoah)!
      zelfde systematisch project van vernietiging
      - cf. overname iconografie Duitse vernietigingskampen (kraaien, zoeklichten, mitrailleurs)
      - cf. overname verhalen over shoah
      - cf. Hirohitho = Hitler

      nee! minstens discussie over fundamenteel verschil met Duitse vernietigingskampen
      - ideologie
        geen *Endlösung* van een historisch probleem van 'vernesteling' in eigen Arische cultuur voor ogen – waardoor men Joden overal ter wereld gaat achtervolgen om ze uit te roeien, desnoods ten koste van het voortbestaan van Arische ras zelve
      - genot
        er wordt niet gelachen met *shoah* achteraf, ook niet door degenen die het meemaakten *om de Duitse kampen is door degenen die ze hebben overleefd niet zo gelachen als er door ex-gevangenen van de Japanners om de Japanse kampen is gelachen* 36

- universaliteit
  Jappenkampen voor Hollanders hier in Vlaanderen bv al niet gekend – terwijl iedereen shoah kent (niet enkel kwestie van 'Joodse marketing'!!)
- industriële productie van de dood
  Nederlanders in Jappenkampen = Nederlandse Joden in Duitse kampen = 140.000
  20.000 Nederlanders sterven van ontbering ↔ 130.000 Nederlandse Joden vermoord
- *Führer*
  Hirohito is niet hetzelfde ideoloog en 'brein' als Hitler (wel van veel op de hoogte!)

10 januari 1996

Beste Willy,
Bedankt voor Uw tekst over Jeroen Brouwers' "Bezonken Rood". Mijn goede herinnering aan jouw exposé wordt daarin bevestigd: je hebt inderdaad zeer goed aangevoeld welke de sleutelpassages zijn van deze pakkende roman. Ik veroorloof mij echter wel enige kritische bemerking rond het gebruik van de 'névrose d'abandon', en wat dit aan pre-oedipale problematiek in relatie tot de moeder zou impliceren. Deze categorie lijkt mij onafdoende, te imaginair, ze laat immers niet toe om iets te zeggen over de plaats van de vader. Vader die inderdaad wel schittert door zijn afwezigheid, wat echter niet ontslaat van de verplichting om die afwezigheid te situeren. Zeer eenvoudig gesteld moet de vader (of de liefde tot die vader) het kind van de moeder scheiden. Hier, in "Bezonken Rood", ligt de hele inspanning en verantwoordelijkheid van die scheiding in eerste instantie langs de kant van de moeder, en later, vanaf een bepaald moment, ook langs de kant van de hoofdfiguur, het kind. Die kampervaring en ook die kostschool (een trauma komt telkens in twee tijden tot stand) zijn dus eerder een 'abandon' door de vader, waardoor alle schuld voor de scheiding tot in der eeuwigheid tussen moeder en zoon weg en weer gekaatst wordt. In dat opzicht mag de hoofdfiguur dan ook beschouwd worden als een echte Oedipus (en niet als een pre-Oedipus): hij die niet door de vader van de moeder is gescheiden, waardoor dan ook "niets dat bestaat niet iets anders aanraakt". Over die vader, maar ook over de moeder, vind je informatie in overvloed in auteurs "De Zondvloed". Tenslotte: wat denk jij van de betekenaar ‘zon’ in Brouwers' oeuvre? Be’zon’ken Rood, ‘Zon’dvloed, kampcommandant ‘Son’e(i), etc. Volgens mij komt die zon uit de Japanse vlag en komt hij op de plaats van de Naam-des-Vaders. In "De Zondvloed" loopt de vader trouwens constant met een zonnebril op, zijn zoontje Daantje loopt rond met een zonnehelm, etc.
Verder veel inspiratie gewenst,
Jonckheere Lieven
Ham 8 9000 Gent
091/232100